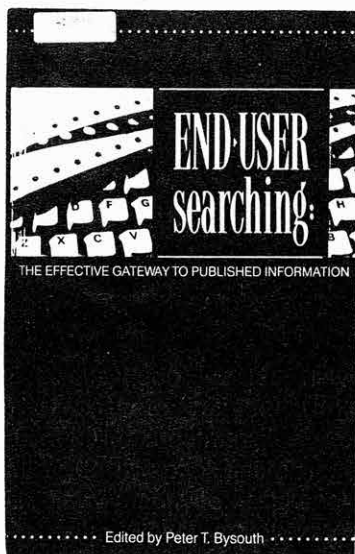

elméletieskedő kutatás helyett a gyakorlatban hasznosítható, iránymutató kutatómunkák születését kell szorgalmazni. A szerző hangsúlyozza a könyvtárosképzők felelősségét, hiszen rajtuk múlik, hogy mennyire készítene fel a kutatások irányítására, illetve végigvezetésére. Ugyanakkor a szakma felelőssége sem kisebb, hiszen lényeges, hogy mennyire tekinti a kutatást szakmai értéknek.

A kötet zárótanulmánya az ünnevelt, Reid-Smith professzor írása átfogó, széles látókört tükröző munka, mely a modern kor szellemének megfelelően a szakértő rendszerekről és a rendszereket működtetni tudó szakértő könyvtárosokról szól. Annak érdekében, hogy minél több szakértő könyvtárossal gyarapodjon a szakma, öt pontban fogalmazta meg a könyvtárosképző intézményekkel szemben támaszott elvárásokat:

- 1.) Információra - rendszerre - és technológiára orientált könyvtárosokat képezzenek.
- 2.) Legyenek a végzettek vállalkozó szelleműek és rugalmas gondolkodásúak.
- 3.) A tantervek tartalmazzák a legfrissebb, naprakész elméleti ismereteket és építsék be az információtechnológia használatát a könyvtárak mindenkorai igényeinek megfelelően.

End-user searching : The effective gateway to published information / ed. by Peter T. Bysouth ; [ed.] Aslib. – London : Aslib, 1990. – VII, 187 p.

4.) A könyvtárosképzők rendelkezzenek a könyvtárak igényeihez igazodó programokkal.

5.) Mindehhez elengedhetetlen, hogy az oktatók lépést tartsanak a fejlődéssel és folyamatosan frissítsék ismereteiket.

Téglási Ágnes

Használók az online információkeresés folyamatában

Olyan kötetet szerkesztett *Peter Bysouth*, amelyben a nem-profi, nem-szakember információkeresők által végzett online irodalomkutatással kapcsolatos kérdéseket, illetve a közvetítővel, az információkereső szakember közbeiktatásával történő online információkereséseket vizsgálják a tanulmányok szerzői.

Brian Dutton a közvetlen információhasználóval, *J. A. Large* a szoftverek fejlődésével és használóbarát tulajdonságaik megjelenésével, *Dick Kaser* a Chemical Abstract Service (CAS) használatával kapcsolatos használói szokásokkal foglalkozik. *Jane Martin* az ICI nevű adatbázisban történő keresésekről számol be egy esettanulmány során. *R. Cassels* és *S. J. Whittall* egy gyógyszer-biológiai tárgyú CD-ROM-on folytatott közvetlen keresést vizsgált. *Dutton* már említett tanulmánya e téma szinte valamennyi lényeges elemét érinti, ezért fontosnak tartom, hogy erről bővebben ejtsék szót.

Dutton végfelhasználónak azt a személyt nevezi, aki információt szerez, használ abból a célból, hogy az más tevékenységben segítse. A végfelhasználó (end-user) számára tehát az információszerezés nem végcél. Az információközvetítő ezzel szemben olyan személy, aki hivatásszerűen foglalkozik az információkereséssel, mások, nevezetesen a végfelhasználók (a továbbiakban: használók) számára. A közvetítő útján végzett irodalomkutatás, információkeresés történhet úgy, hogy a kereséskor a közvetítő és a használó nem állnak kapcsolatban egymással, vagy úgy, hogy a használó is jelen van a keresés során. A közvetítő nélkül végzett, közvetlenül a használó által folytatott keresések mellett és ellen egyaránt szólnak érvek.

A használó ugyan lényegesen jobban ismeri a keresésben érintett szakterületet, mint a közvetítő, ez az előny azonban jelentősen csökken a szabályozott szókinccsel, tezauruszt alkalmazó adatbázisok esetében. A használó mélyebb tárgyismerete folytán viszont jobban tud élni a kontextus adta értékelési lehetőségével, és képes arra, hogy az adott pillanatban a számára nem releváns információt később, más összefüggésben újra felhasználja. (Ez utóbbi persze jellemző a közvetítőre is, de ő a saját tapasztalatait használja fel ehhez, amelyek nem azonosak a használóéval.)

Ha a használó közvetítőt vesz igénybe, a közvetítővel végzett kereséshez megrendelőlapokat kell kitöltenie, telefonálnia kell, vagy éppen személyesen kell tárgyalnia a közvetítővel, míg, ha maga keres, ezt bármikor megteheti adminisztráció nélkül.

A használók részvétele a keresés folyamatában előnyös lehet a közvetítő számára is, mert a könnyebb kereséseket a felhasználók végzik el. Akik maguk is kerestek már, jobban meg tudják fogalmazni igényüket a továbbiakban is a közvetítő számára.

A használók azonban nem szeretnek túlságosan elmélyedni az információkeresésben, nem szívesen tanulmányozzák a kézikönyveket, nem követik az adatbázisok és az adatbázis-forgalmazók által bevezetett változásokat, nehezen okulnak a keresési stratégia során elkövetett hibákból stb.

Azokban az esetekben, amikor hiánytalan, egyetlen találatot sem nélkülözhető keresésre van szükség (pl. a szabadalmi adatbázisokban), a közvetítő jelenléte mindenképpen szükséges.

Ha sokan keresnek egy adatbázisban, nehezen követhetők a költségek. Az egyénileg letöltött információ nehezen férhető hozzá a többiek számára és fenáll a veszélye annak, hogy a használók gyakrabban megszegik a különféle szerzői jogi előírásokat. A legfőbb ellenérv a használók által folytatott keresésekkel szemben az, hogy a gyakorlatlanságuk miatt lassú a keresés, ez pedig többletköltségeket okoz. Amint az adatbázisok forgalmazói a díjakat nem a keresési idő, hanem az output alapján fogják számítani (ahogy erre megvan a tendencia), vélhetően csökkenni fog az ellenérv.

A használók számára megnehezíti a keresést, hogy nem ismerik a különböző parancsnyelveket, járatlanok a Boole-algebrában és a keresőkérdések megszerkesztésében. Mindez per-

sze a közvetítők számára is így van, de gyakorlatuk és képzettségük segít e problémák megoldásában.

A használók képzését elősegítik a különféle oktatószoftverek, amelyeket tetszés szerinti időben és alkalommal használhatnak. A CAI- (computer assisted instruction = számítógéppel segített oktatás) szoftverek általában hasznos alapismereteket adnak az online keresésről. Az alapvető keresési helyzeteket (pl. szerző szerinti keresés) képernyősorozatok formájában mutatják be, szöveggel, példákkal, gyakran ellenőrző kérdésekkel. A CAI-szoftverek tartalmazhatnak kommentált demonstrációs kereséseket, amelyek bemutatják, hogy hogyan alakítható ki a parancsokból az aktuális keresési stratégia.

Az oktatószoftverek másik típusa, a keresési szimuláció ennél aktívabb szerepet szán a tanulóknak. A keresést kommentálja a rendszer úgy, hogy a használónak kell kiválasztania és bevinnie a következő parancsot. Ha a választás helytelen, azt elutasítja a rendszer. Több helytelen próbálkozás után viszont megadja a helyes választ, sőt egyes rendszereknél még a hibák okát is elemzi.

Az emulációs szoftverek ettől eltérnek, mert egy konkrét visszakeresési rendszert „utánoznak”. A tanulóknak nem kell előre meghatározott keresési stratégiát követnie, mint a szimuláció esetében, hanem szabadon kereshet egy „valódi” online rendszer „kicsinyített másában”, amely az eredetitől csupán nagyságában, a rekordok számában különbözik.

Az oktatószoftverek segítenek a billentyűzet használatának megismerésében, a számítógéppel szembeni idegenkedés leküzdésében, bár vannak korlátaik is. A CAI-szoftverek jól megtaníthatják ugyan a parancsnyelveket, de nem adnak gyakorlatot a keresési stratégiák kialakításában. A szimuláció hátránya az előre kijelölt „ösvény”. Az emulációs programok előállítása igen költséges, és a kis rekordszám folytán irreális válaszidőket adnak, szemben a nagy online adatbázisok gyakorlatával.

Az oktatószoftverek legtöbbször CAI típusúak, néha keresési szimulációval kiegészítve.

A CD-ROM, abban az esetben, ha parancsnyelve azonos az online adatbázisokéval, lehetőséget kínál a valóban nagy adatbázisokban való keresés elsajátítására anélkül, hogy a felhasználó a gépidő szorításában dolgozna.

A felhasználók segítségének további eszköze a menüvezérelt keresés lehetősége, amelyet egy-

re több szolgáltató kínál. A menürendszerű keresés lehetővé teszi, hogy ne kelljen megtanulnia a parancsnyelvet, esetenként helyettesíti a Boole-logika használatát is, de nem oldja meg a megfelelő keresőszavak kiválasztását, és nem ad megoldást a rossz keresési eredmények javítására. A menüvezérelt rendszereket sem mindig olyan egyszerű és kézenfekvő kezelni. Lassítják és ezzel drágítják a kezelést. (Ezért is olyan elterjedtek a CD-ROM-oknál, ahol az időtényező mellékes.)

A menüvezérelt rendszerek egyes problémáit megoldhatják a lokális gépen az online keresést megelőzően futtatható szoftverek. Ezek elvégzik az automatikus bejelentkezést; a menüvezérelt keresés még az online kapcsolatot megelőzően elkezdhető; segítenek a keresési stratégia kialakításában (pl. invertálják a személyneveket, eltávolítják a tiltott szavakat, a központosítást, elvégzik a csonkolást).

A felhasználói igényt egy-egy adatbázis vonatkozásában keresési stratégiává alakítható szoftverek kialakítása már a mesterséges intelligencia, a szakértői rendszerek kérdése. Ezek alkalmazására jól körülhatárolt, szűk szakterületek esetében kerülhet sor, amint erre van is néhány működő példa.

A felhasználókat segíthetik az intelligens „kapszolgáltatások” is. Az online adatbázisokhoz

való közvetlen kapcsolódás helyett a felhasználók ezekhez a szolgálatokhoz kapcsolódnak, így nincs szükség jelszóra, szerződésre stb. minden egyes adatbázissal, ráadásul adatbázisok százai kereshetők le, azonos parancsnyelvet használva. A felhasználó segítséget kaphat a megfelelő adatbázis kiválasztásában és a stratégia kialakításában, de a keresőkérdés megszerkesztése rá vár.

A Boole-logika helyett más alternatívát kínáló rendszerek prototípusai is elkészültek már, de egyelőre inkább az online nyilvános katalógusokban (OPAC) kínálják őket.

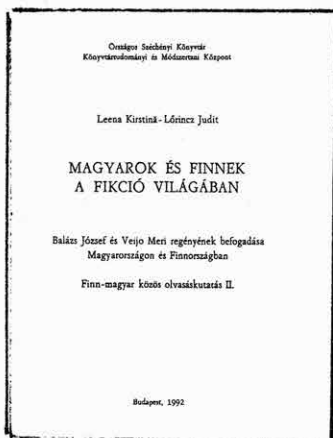
Koltay Tibor

Magyarok és finnek a fikció világában

Ez évben látott napvilágot az 1986-ban indult magyar- finn közös olvasásszociológiai vizsgálat eredményeit publikáló harmadik kötet, a *Leena Kirstinä és Lőrincz Judit* tolla alól kikerült összehasonlító regénybefogadási vizsgálat. A könyv *Balázs József Magyarok és Veijo Meri Manilakötél* c. művének magyar és finn fogadtatását elemzi.

A szakirodalomból köztudott, hogy az irodalmi alkotás - mint a könyv mottójául választott *Heidegger* idézet is kiemeli: „...*(a) mű: mindig a megőrzőkre vonatkoztatott*” - olvasók, befogadók nélkül a maga teljességében nem létezik; értelmezéseinek megteremtésével a művet valójában az olvasók hozzák létre. Nagyon fontos és érdekes tehát a különböző társadalmi, szociális és kulturális háttérrel rendelkező olvasók olvasási folyamatot irányító elvárásainak feltérképezése. Még érdekesebb és elgondolkodtatóbb, továbbá messzehordóbb konzekvenciákkal is kecsegtet két különböző nemzetet képviselő (jelen esetben azonos szempontok alapján kiválasztott finn és magyar) kontroll-csoport olvasói mentalitásának, ill. regényértelmezéseinek összehasonlító vizsgálata, mely az értelmezés, értékelés azonosságaira és különbözőségeire egyaránt fényt vet.

A kutatócsoport mindkét művet a kortárs irodalom nagyjából hasonló terjedelmű, reprezentatív alkotásai közül választotta ki. Mind Meri, mind

KIRSTINÄ, Leena - LŐRINCZ Judit
Magyarok és finnek a fikció világában : Balázs József és Veijo Meri regényének befogadása Magyarországon és Finnországban / Leena Kirstinä, Lőrincz Judit ; [közr. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtartóközpontja és Módszertani Központ. - Bp. : OSZK-KMK, 1992. - 320 p.